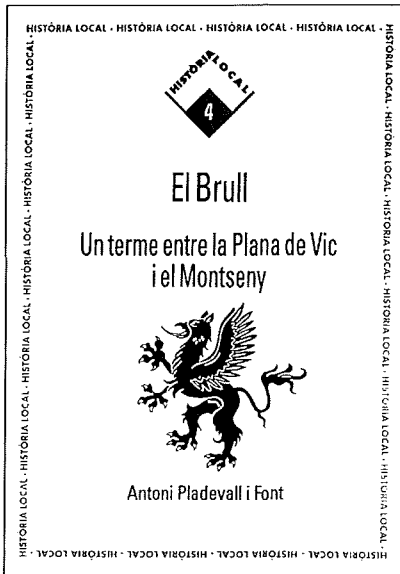

EL BRULL. UN TERME
ENTRE LA PLANA DE VIC
I EL MONTSENY

ANTONI PLADEVALL I FONT

La bibliografia del Montseny s'ha enriquit amb un nou títol, el que encapçala aquestes ratlles. Es tracta d'una monografia de 312 pàgines que ha editat la Diputació de Barcelona com a número 4 de la seva col·lecció "Història local".

Tal com llegim en la contraportada, "El Brull és un municipi osonenc repartit entre les parròquies de la Castanya –en ple Montseny–, Viladrover, –al mig de la plana vigatana– i Sant Martí del Brull –al centre–, que cohesiona el terme i és un punt clau d'accés al Montseny.

Aquest bellíssim i accidentat territori, descobert fa anys pels excursionistes i darrerament pels privilegiats que hi han establert

la segona residència, aplega notables vestigis prehistòrics, temples romànics i masies pluriseculars".

Es coneixen, esparses en obres genèriques o especialitzades en romànic o castells, algunes notícies històriques sobre les esglésies i el castell del Brull, però no hi havia cap obra específica sobre aquest notable terme, de 41,08 Km², dos terços del qual es troben dins del massís del Montseny.

L'autor d'aquesta monografia ha recollit tota la bibliografia existent sobre el terme i ha ampliat la seva coneixença amb l'estudi dels arxius i altres fonts documentals que podien aportar algunes notícies noves sobre el terme. N'hi ha sens dubte d'altres que permetran noves ampliacions, però amb les que aquí s'han recollit es dona una visió acurada del terme, en especial del sector i parròquia de Sant Cristòfol de la Castanya, avui molt poc poblada, però antigament un centre actiu del Montseny

Amb la present monografia es documenta per tant un ampli sector del Montseny, i sabem que es completarà dintre de pocs mesos amb una nova monografia sobre el terme i població de Seva, antigament vinculats al Brull i amb el qual van formar un únic terme civil fins al 1774.

Aquest llibre es va presentar a la parròquia del Brull el dia 29 de gener passat i pocs dies abans, durant les festes nadalenques, l'Ajuntament n'havia fet ofrena d'un exemplar a cada família del terme.

Amb permís de l'autor, i segons tria feta per ell mateix, publiquem aquí la introducció del llibre on s'exposa la seva gènesi i un capítol dedicat al mas Castanyera, ara residència d'estiu del Cottolengo, així com de la capella i casa de colònies de Maria Mitjancera de Font de Faig, propera al Collformic.

(NOTA DE LA REDACCIÓ)

RECORDANT MN. JOSEP COMA I CONILL

El llibre que teniu entre mans ha estat redactat al pas de l'any 1996 al 1997, gràcies a la insistència de l'alcalde actual del Brull, l'amic Josep Muntal i Rovira, però gràcies també a la petició d'un altre amic, ja difunt, que és el que me l'havia demanat amb molta més insistència i m'havia esperonat a fer les primeres aplegues de documentació que ara n'han fet possible la redacció.

En evocar aquesta darrera persona em refereixo a Mn. Josep Coma i Conill, que fou rector del Brull per espai de trenta-tres anys, i a qui havia promès que li faria el llibre. Durant els tres darrers anys de la seva vida, quan tot i estar jubilat residia encara a la rectoria del Brull, m'insistia que acabés d'una vegada "la història del Brull", iniciada teòricament feia deu anys, i jo li prometia una i altra vegada que no patís, que no moriria sense veure-la feta. No vaig complir la meua paraula, i per això crec que era de justícia que evocés Mn. Josep des d'aquesta introducció.

La "història" d'aquesta història arrenca de l'any 1972, quan Mn. Josep es va posar al cap que li havia de fer un llibre de la història del Brull; decidit com era, em va cridar tot dient-me que ja tenia patrocinador per a la seva edició, el Sr. J. Coma i Cros de can Bruy. I com que quan Mn. Josep volia una cosa no cedia fins a obtenir-la, també va buscar un fotògraf, el capellà i artista Mn. Josep M. Riubrogent, aleshores resident a Tona, perquè li fes un reportatge fotogràfic d'esglésies, masies i racons del Brull per il·lustrar el llibre. Ara, Mn. Riubrogent també és mort, però conservem el reportatge fotogràfic que va fer. El llibre havia de tenir igualment un llarg estudi geogràfic i paisatgístic i el va encarregar a l'estudiós i excursionista E. Corbella de Vic, també ja mort; aquest va redactar una trentena de folis, començant per Adam i Eva, i quan va deixar la feina encara no havia arribat a la tercera glaciació. Tot això va fer que el llibre no es publicqués i que Mn. Josep no el veiés llest.

Mn. Josep Coma va morir a inicis d'agost de 1984 i ell fou el darrer rector que ha tingut en exclusiva el Brull o que va residir a la seva rectoria. Fou un

home singular i pintoresc, que estimava molt el Brull, i per això creiem oportú fer-ne una semblança. El podríem definir com un entremig entre el Don Camilo de Guareschi i el Mossèn Tronxo de Mn. Ballarín, decantant-se més aviat cap al primer que cap al segon.

Va néixer a Ripoll, al mas Coma de Senarús, fill de Pere Coma i Emília Conill, en un mas de tradició mil·lenària i com a tal enmig de molts germans. Als dotze anys va entrar al seminari de Vic i va rebre la tonsura clerical, i es va vestir la sotana el 31 de desembre de 1934. La guerra civil espanyola el va sorprendre quan es preparava per rebre els ordres majors i va aprofitar una de les dues beques que el bisbat tenia per enviar sacerdots a Roma a ampliar estudis per traslladar-s'hi. Tot just esclatat el conflicte bèl·lic, el tonsurat Coma arribava a la Ciutat Eterna, on va acabar la carrera, essent ordenat de diaca el 21 de gener de 1937 i capellà el 13 de març següent.

Mn. Josep no era home de lletres o d'estudi; era, com deia ell graciosament, "un conill de bosc, com ja ho deia el seu cognom". Per aquesta causa no va cursar estudis superiors i va retornar al país tot just acabada la guerra civil.

El seu currículum eclesiàstic indica que, com a home tranquil i de costums pagesos, no va tenir mai grans ambicions i així va estar com a ecònom a Estiu-la i a Vallespirans, a partir del 31 de maig de 1940, regentant dues parròquies de la muntanya de l'entorn de Ripoll, i entre els anys 1944 i 1948 va ésser ecònom de la parròquia un xic més gran de Monistrol de Calders, al Bages. Finalment, el 28 de maig de 1948 prenia possessió de la rectoria de Sant Martí del Brull, i poc després li varen confiar també les parròquies de Sant Cebrià de la Mora i Sant Cristòfol de la Castanya. Mn. Josep va ésser rector del Brull fins al maig de 1981 en què es va jubilar per haver tingut diferents atacs de cor. Un cop jubilat va continuar residint a la rectoria del Brull i va celebrar-hi, mentre va poder, fins a la mort, ocorreguda aquí el 3 d'agost de 1984.

D'aparença ferrenya i brusca, era pel contrari tot cor i fàcil d'emocionar-se. És molt difícil fer una semblança o evocació justa de Mn. Josep perquè era un home de contradiccions; les anècdotes que il·lustren la seva vida donarien per a fer-ne tot un llibre. Recordem només que era un bon caçador, un gran caminador i un gran aimant de la muntanya del Montseny; gràcies a les tres parròquies que tenia confiades ell deia que era el rector de mig Montseny. Era alt i forçut, d'ideologia dretana però molt amant i enamorat del país. Tenia un germà militar, que arribà al grau de comandant, i per això era dipositari d'un fusell metrallador que tant li servia per fer fugir amb una ratxada de trets uns lladres nocturns que volien robar a la rectoria, com per caçar senglars o guineus per les afraus de la Mora; era tant capaç de tombar el carro d'un renegaire com d'anar a cuidar cada dia el bestiar d'una família que tenia el cap de casa malalt; era capaç de posar pel seu compte interdicte a la parròquia el dia de la festa major per desavinences amb l'ajuntament, com de fer servir tota la

Mn. Josep Coma parlant amb un feligrès del Brull.

seva influència i decisió per fer favors a pobres i desvalguts; tant capaç d'alimentar el bestiar amb la llet en pols cedida pels americans com a ajuda als espanyols, per mitja de Càritas, com de fer recaptés i ajudar amb els seus béns propis persones o famílies necessitades. Com ja hem dit, l'anecdolari de la seva vida és molt extens, però mai no deixà d'ésser un excel·lent capellà.

Es va motoritzar a bona hora, i amb el seu amic Mn. Jaume Sala, ecònom inicial de la Castanya i després endegador de la parròquia nova de l'Estació de Balenyà, eren coneguts com a capellans singulars, i de gran mobilitat, però zelosos de les seves parròquies i dels seus feligresos. Mn. Josep, en concret, va salvar de la ruïna l'església de la Mora, d'un llarg estat d'abandonament, i es va procurar ajudes i benefactors per agençar bé l'església del Brull, on el 1974 va refer i fer entronitzar una bonica imatge neoromànica de Santa Maria, amb l'advocació antiga de Santa Maria de les Prades.

Moltes més coses podríem dir encara per evocar la persona de Mn. Josep Coma, però crec que amb el que hem consignat resta evident que va ésser el darrer rector de tall antic barrejat d'uns tocs de modernitat que xocaven a algú perquè no s'adeien a la figura clàssica d'un rector rural.

Sens dubte es mereixia aquest petit record-homenatge, i, encara que tard,

li faig ofrena d'aquest llibre, ja que no ho vaig poder fer en vida seva. L'hi ofereixo com a acte de desgreuge, amb l'intent de perpetuar el seu record i com a testimoni d'una vella amistat.

EL MAS CASTANYERA. LES COLÒNIES JOAN XXIII I LA RESIDÈNCIA DEL COTTOLENGO

La Morera i la Castanyera eren tradicionalment les dues grans propietats que es repartien la vall de capçalera de la riera de Collformic i de Riu de Boix.

Antigament es trobaven al peu del vell camí tradicional de la plana de Vic al Vallès i Maresme per Collformic, però ara han quedat un xic desplaçades en fer-se la nova carretera en un pla més enlairat; es troben, però, ben comunicades amb ella per una bona pista que surt de prop del km 30 de la nova carretera i que, passada la Castanyera, continua vers la Morera, ara convertida en casa de residència temporal o de l'anomenat "turisme verd".

La Castanyera fou sempre una de les cases pairals històriques del Brull. És documentada l'any 1276, però això no vol dir que no sigui molt més antiga. El seu segon hereu conegut, Guillem de la Castanyera, el 1330 actuava com a batlle del bisbe Vic al Brull (AME, Vic, Perg. Llib. 15, doc. 61). Tant Guillem com els seus successors figuren com a amos útil o emfiteutes del mas pel bisbe i els castlans que es repartien el seu domini superior. A la llarga els Castanyera acabaren essent amos absoluts del mas, així com d'un molí a la riera de la Fageda i la meitat d'un altre molí, dit del Pont, situat a la riera de Vallmanya, que compartien amb l'amo del mas Pujol.

L'any 1419, Bernat de la Castanyera va reconèixer tenir pel bisbe de Vic, amb domini compartit amb els castlans i el Brull, el seu mas i terres, i altres terres que havien estat del mas Auró d'Avall, un mas que es va despoblar a partir de mitjan segle XIV. També va unir-se al mas Castanyera el mas Roure amb totes les seves terres i altres feixes i terres al solà i a l'obac de la Moixera i al camp del Dac, aquest compartit amb l'hereu del mas Casademunt de Torrents, un mas ara desaparegut situat al veïnatge de la Castanyera.

Separat del nucli compacte del mas tenien també vuit peces de terra a la Costa de la Fageda, en indivís amb Jaume Valldorriola de Seva, com a hereu del mas la Canal del Brull, ara també desaparegut, així com un bosc i terres al lloc dit Catsalledes. Posseïen també els amos de la Castanyera drets d'empriu de pastures i bosc a la resta de la Costa de la Fageda, que compartien amb els masos Serradell, Casademunt de Torrents, Morera, Gener, Roure, Coll, Corts, Auró, Serraduça, Nadal i Agustí. Tot això consta en el capbreu del Brull de 1419, conservat a Vic a l'AME, plec 813.

La pèrdua i desaparició de molts dels antics masos va fer que la major part de la Costa de la Fageda es repartís entre tres masos, el més notable el

Vista de conjunt dels masos la Morera, en primer terme, i la Castanyera al fons.

Castanyera, que varen edificar en el dit lloc una masoveria dita la Casa Nova de la Castanyera o Font de Faig, nom aquest que és el que ha prevalgut pel fet de trobar-se el mas prop d'aquella abundosa font.

Segons el cadastre de 1819-1820, l'hereu Ramon Castanyera pagava per 6 quarteres de conreu, 10 de bosc i 39 d'erms, que es considerava que li donaven de renda líquida 59 lliures i 9 sous a l'any, la quantitat de 6 lliures i 16 sous; o sigui que es considerava un dels masos de tall major del terme. Per la caseta de la Font del Faig només pagava a l'any 15 sous i 11 diners.

Entre els darrers batlles del Brull trobem Ramon Castanyera, batlle entre 1861 i 1864, i Pere Castanyera i Vilar, que ho fou entre 1904 i 1906. La darrera propietària fou la pubilla Mercè Castanyera i Vila, casada amb Jordi Baucells i Parareda, de Taradell.

El mas Castanyera, que tenia dins d'un mateix edifici estades d'amos i masovers, és un gran mas rectangular, amb coberta a dues vessants (est-oest) encarat al vell camí ral o nord, però amb la porxada i façana al sud, on hi havia l'era del mas. En el portal dovellat de la seva façana s'hi pot llegir la data de 1762, però té les pedres tan salinitzades que s'ha esborrat el nom i l'escudet que també hi havia. El portal, llindar de les finestres i cantoneres, és de pedra arenosa rogenca.

Precedeix el mas un barri tancat, però tot el seu entorn ha estat molt modificat, primer per tal d'adaptar-lo a casa de colònies i ara per a malalts del

Cottolengo. Té afegits uns locals menjador, amb un gran mur de contenció que ara s'està ampliant per tal d'aplanar l'entorn, que es troba en un pendent. Al pla de l'era es troba el primer pis de la capella, a fi de facilitar l'accés als malalts. Aquesta és un gran edifici nou, d'inspiració neoromànica, que s'ha edificat entre el 1980 i el 1985.

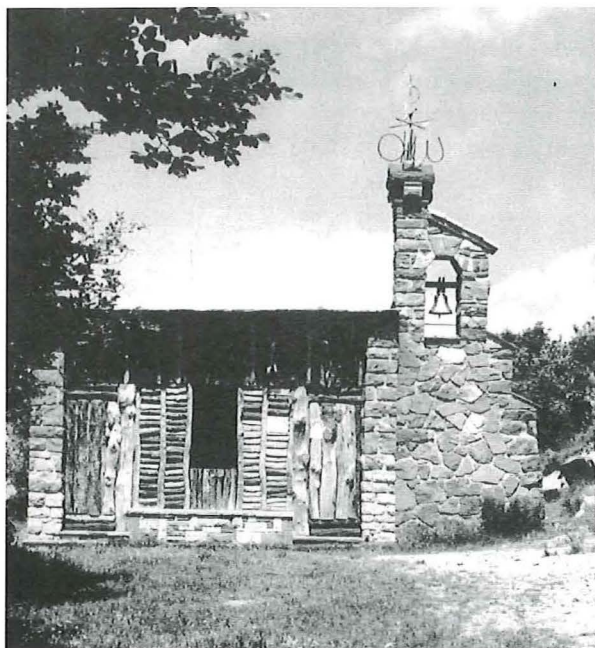
LES COLÒNIES JOAN XXIII

Les primeres reformes del mas i l'entorn així com la construcció d'una gran i rústica creu que es troba en arribar-hi, les va dur a terme entre els anys 1964 i 1968 un singular personatge, l'anomenat per tothom "Padre Mauri", en realitat, Maurici Rufino de Herrero. Era fill de Segòvia i va estudiar als seminaris de Solsona, Oviedo i Perpinyà, on fou ordenat sacerdot; també estigué un temps a Tolosa de Llenguadoc. Arreu va deixar deutes i crear polèmiques, raó per la qual ningú no en té massa bons records.

El "Padre Mauri" va convèncer la Mercè Castanyera perquè li arrendés el mas contra el pagament de 9.000 ptes. per temporada per destinar-lo a fins apostòlics i socials o residència de grups d'infants marginats de les barraques de Montjuïc.

Masia de Font de Faig, casa de colònies.

*Capella de
Maria Mitjancera
de Font de Faig.*

Per dur a terme això va començar importants obres que encarregà a paletes i obrers de Taradell i de Seva, però sempre va quedar a deure bona part de les feines encarregades i també devia a la gent que li proporcionava els queviures i altres coses.

Això, acompanyat de notícies poc edificants sobre la seva conducta i la dels monitors o ajudants que l'acompanyaven, el varen fer impopular i per això les pomposes colònies Joan XXIII deixaren de funcionar el 1968 i es va instruir un expedient al "Padre Mauri", que aviat va desaparèixer tan misteriosament com havia arribat.

LA CAPELLA DE MARIA MITJANCERA DE FONT DE MAIG

Amb anterioritat a les colònies Joan XXIII, la propietària Mercè Castanyera, persona molt pietosa i oberta a tota iniciativa, va cedir la masoveria de Font de Faig per a casa de colònies d'infants o grups de la comarca i de Barcelona.

Va confiar la seva direcció a dos sacerdots amics, Mn. Joan Colom, rector de Tona, i Mn. Narcís Casanovas, fill de Taradell, però incardinat a Barcelona.

Era això l'any 1960. Tot seguit es varen fer algunes obres a la masoveria a fi d'adaptar-la a la nova comesa i es va arranjar una petita esplanada vers el nord de la casa, on es va aixecar la capella de Maria Mitjancera. És aquest un petit edifici quadrat, de pedra vermella del país, cobert amb teulat a dos

Una vista de l'aplec a la capella de Maria Mitjanera, amb Mn. Joan Colom i Mn. Narcís Casanovas, els seus creadors i impulsors.

vessants i un petit campanar i sagristia adossats a la part dreta. El campanaret d'espadanya acaba amb un pinacle de pedra que és una rústega creu, que es repeteix als seus quatre costats.

La façana es vidriada i coberta de fusta rústega, que es pot treure i així la gent de la petita esplanada pot seguir els oficis religiosos. El conjunt té un bonic aspecte. Es va beneir la nova capella el 22 d'agost de 1961.

L'entorn es va enjardinar i es va construir sota la capella una font amb uns versos de Mn. Joan Colom en una majòlica.

La casa va sofrir fa alguns anys un incendi, però s'ha reparat i continua complint la seva missió, tot i un cert aire de deixadesa que respira el conjunt. Es troba molt a prop de l'esmentada carretera i la capella és visible des d'allà; dista poc més d'un quilòmetre del Collformic i es troba entre els quilòmetres 27 i 28 de la carretera de Seva a Palautordera.

EL COTTOLENGO DEL PARE ALEGRE

El 28 de gener de 1978 moria la mestressa de la Castanyera, Mercè Castanyera i Vila, i el 3 de novembre del mateix any el seu marit, Jordi Baucells i

Parareda. Per disposició d'ambdós i pel fet de no tenir fills, la propietat de la Castanyera fou cedida al Cottolengo del Pare Alegre, fundat a Barcelona el 1932, justament cent anys després que el sacerdot Josep Benet Cottolengo, canonitzat el 1934, hagués fundat a Torí el primer Cottolengo o Petita Casa de la Divina Providència, destinada a malalts físics i psíquics sense possibilitat de recuperació.

La institució barcelonina es va fer càrrec del llegat el 21 de setembre de 1979 i l'any següent, gràcies en bona part a les obres fetes per a la seva adaptació com a casa de colònies, els malalts del Cottolengo ja hi varen poder fer unes primeres tandes de vacances.

Des d'aleshores ha calgut fer moltes millores a fi d'adequar la part sanitària, treure barreres per tal de facilitar els desplaçaments dels malalts per la galeria o cobert de migdia, per protegir-los de les inclemències de massa sol o altres varietats atmosfèriques, etc. També s'ha fet un taller per donar ocupació als més capacitats, i durant uns mesos hi ha vida i activitat entorn de l'antic mas.

Normalment es fan torns de tres setmanes perquè en puguin gaudir més malalts, i per a tots, discapacitats, comunitats de religioses i voluntaris que cuiden els malalts, anar a la Castanyera es considera un regal de Déu. També s'hi fan tandes d'exercicis espirituals per a les germanes del Cottolengo.

Visitar la Castanyera els mesos d'estiu és una constatació de la gran obra que molta gent fa en favor dels més discapacitats i sovint marginats de la societat.

Amb la Castanyera hi anava vinculada la residència i capella de Font de Faig, lloc del qual el Cottolengo n'ha cedit l'ús al bisbat de Vic i a la parròquia de Maria Mitjancera de Barcelona.